

Global Boyutta Yaşanan Resesyonda Covid-19 Etkisi: Histerezis Senaryosu

The Effect of Covid-19 on the Global Recession: Hysteresis Scenario

Dr. Öğr. Üyesi Duygu YÜCEL

Trakya Üniversitesi Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü
ORCID No: **

ÖZET

Global boyutta uygulanan makroekonomik politika desteklerine rağmen, Covid-19 salgını dünya genelinde ekonomik faaliyetlerin çökmesine neden olmuştur. Emtia ve petrol fiyatlarının düşmesi, finansal koşulların sıkılaşması, üretim düşüşleri, istihdamda azalma ve kişi başına gelir düşüşleri, global resesyondun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Global ekonominin hemen hemen tüm göstergelerinde, son 60 yılın en keskin daralmasına neden olması beklenmektedir. Bunun nedeni önceki global resesyondaki hizmetlerle ilgili faaliyetlerin nispeten daha esneklik göstermesiydi. Oysa Covid-19 şoku hizmetlerle ilgili faaliyetlerde ani bir durmaya yol açmıştır. Hizmetler sektöründe meydana gelen zayıflama ile beraber global ticarette ve petrol tüketiminde, sanayi üretiminde ve perakende satışlarda rekor düşüşler yaşanmıştır. Mevcut işsizlik oranının ise 1965 yılından bu yana en yüksek seviyeye çıkacağı tahmin edilmektedir.

Ülkelerin GSYİH'sinde meydana gelen daralma salgına karşı alınan önlemlerle tetiklenmiş ve uzun dönemde onarılması güç ve derin yaralar açmıştır. Muhtemelen süreç histerezise evrilecektir. Global ekonomik toparlanma ivme kazansa bile, üretimin salgın öncesi beklenen seviyeye dönmesini ummak son derece yanlış olacaktır.

Bu çalışma, salgın sonucu yaşanan arz şoklarının, global düzeyde ülke gruplarını nasıl etkilediği ile ilgilenmektedir. Covid-19 salgın sürecinin ekonomik etkilerinin, Dünya Bankası (WBG) ve Uluslararası Para Fonu (IMF)'den elde edilen verilerle bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Salgını, Resesyond, Histerezis, Global Ekonomik Etkiler.

ABSTRACT

Despite the macroeconomic policy supports applied on a global scale, the Covid-19 epidemic caused the collapse of economic activities around the world. The fall in commodity and oil prices, tightening financial conditions, production declines, declines in employment and per capita income reveal the dimensions of the global recession. It is expected to cause the sharpest contraction of the last 60 years in almost all indicators of the global economy. This is because in previous global recessions, services-related activities were relatively more resilient. However, the Covid-19 shock has led to an abrupt halt in services-related activities. Along with the weakening in the services sector, peak declines were experienced in global trade and oil consumption, industrial production and retail sales. The current unemployment rate is expected to reach its highest level since 1965.

The contraction in the GDP of the countries was triggered by the measures taken against the epidemic and inflicted deep and difficult wounds in the long term. Probably the process will evolve into hysteresis. Even if the global economic recovery gains momentum, it would be extremely wrong to hope that production will return to the level expected before the epidemic.

This study deals with how the supply shocks experienced as a result of the epidemic affect country groups at the global level. It has been tried to determine the economic effects of the Covid-19 epidemic process with the data obtained from the World Bank (WBG) and the International Monetary Fund (IMF).

Keywords: Covid-19 Outbreak, Recession, Hysteresis, Global Economic Impacts.

1.Giriş

Ülke ekonomileri savaşlar, terör olayları, doğal afetler, kötü yönetim politikaları, siyasi krizler, salgın hastalıklar gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Bu değişkenler ekonomik sistemleri olumlu yönde etkileyebildiği gibi genelde olumsuz olarak etkilemekte ve ülke ekonomilerini zora sokmaktadır. Ortaya çıkan ekonomik sorunlar, zincirleme bir etki

yaratarak global düzeyde ekonomik krizlere yol açmaktadır. 2008 yılı sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan Mortgage Krizi ve günümüzde yaşanan global salgın buna örnek olarak verilebilir. Dünya tarihinde insanoğlu çok sayıda salgın sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. M.Ö. 412 yılında Hipokrat, bulaşıcı bir hastalıktan bahsetmektedir. Araştırmalara son 400 yılda 10 civarında grip salgınının ortaya çıktığını ve bunların çoğunun Çin'den yayıldığını göstermektedir (Kuszewski ve Brydak, 2000).

SARS ve MERS'e göre Covid-19'un ölüm oranının oldukça düşük olmasına rağmen, bulaşma hızının aşırı yüksek olması dünya üzerinde korku dalgası yaratmıştır. Tüketici güveninin azalması ve dışarı çıkma korkusu gibi nedenler, özellikle tüketim, perakende ve hizmet sektörünün salgından çok daha fazla etkilenmesine sebep olacaktır (Estrada, Park ve Lee, 2020: 2). Ayrıca salgının yol açtığı global daralma, sınırlı deneyimler ve belirsizlikler nedeniyle, diğer resesyonlardan farklılık göstermektedir. Finansal ve politik şoklar da bu durgunluğu iyice körüklemektedir. Büyük gelir kayıpları, iflaslar, işsizlik, finansal çalkantı yatırımlarda ve inovasyonda zayıflamaya yol açarak, ülkelerin potansiyel büyümelerinde uzun dönemli etkiler yaratacaktır (WBG, June 2020: 20-42).

Yaşanacak olan global resesyonun Büyük Buhrandan bu yana en derin resesyon olacağı beklenmektedir (Cerra, Fatás ve Saxena, May 2020: 4). Global boyutta yaşanacak olan toparlanma sürecinin ise salgın öncesi döneme geri dönmesi uzun dönemde zor görünmektedir.

2. Kavramsal Olarak Histerezis Etkisi

Histerezis, Yunanca kökenli bir kelime olup, kelime anlamı olarak *gecikme* veya *kısa kalma* anlamlarına gelmektedir (Eğilmez, Aralık, 2013). Ekonomi açısından histerezis kavramı, *bir ekonomik değişkenin denge düzeyinin, o değişkenin geçmişine bağlı olduğunu* ifade etmektedir (Yurttagüler ve Kutlu, 2019: 218). Ekonomi alanında bu terim ağırlıklı olarak çalışma ekonomisi alanında, "doğal" işsizlik oranı-zaman bağımlılığını tanımlamak ve endüstriyel ekonomide özellikle dış ticaret ile döviz kuru arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılmaktadır (Göcke, April 2002: 167; Franz, 1990: 6).

Ekonomide kısa dönemde meydana gelen geçici şoklar ekonominin uzun dönem denge durumunu değiştirerek kalıcı etkiler bırakır. Şokun etkisi ortadan kalktığında ise ekonomide oluşan yeni denge, eski denge düzeyine bir daha geri dönmez. Histerezis etkisi olarak bilinen bu durum, istihdam, büyüme gibi ekonomik büyüklükler üzerinde oluşabilir. Birçok ekonomist farklı histerezis tanımları kullanmışlardır. Romer'e (2012: 485) göre ekonomik büyüklükte meydana gelen bir kerelik olumsuz şok, ekonomik büyüklükte kalıcı bir düşüşe yol açabilir. Etkinin kalıcı olduğu bu yeni durumu Romer histerezis olarak tanımlamıştır. Setterfield'e (June 2010) göre ise histerezis, geçmişin, şimdi ve gelecek üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olduğu bir süreçtir ve yapısal değişimi içermektedir. Uzun dönemde ortaya çıkan sonuçlar, onlara yol açan önceki ilişkilerden ve olaylardan etkilenir. Göcke (April 2002: 168) ise histerezis etkisinin, zorlayıcı ekonomik değişken üzerinde geçmişte meydana gelen geçici bir değişikliğin, gözlemlenen birimlerin ekonomik davranışında bir değişikliğe yol açtığı zaman meydana geleceğini belirtmektedir.

Ekonomik krizler mali, siyasi ve sağlık vb. nedenlerden ortaya çıkabilir. Krizler ekonominin istihdam, gelir, üretim gibi makro dengeleri üzerinde düşüşlere yol açar. Büyük resesyonlar, ekonomik büyüme sürecini periyodik olarak kesintiye uğratarak "*sistem çapında*" şokların oluşmasına neden olurlar. Yaşanan ekonomik kayıplar, zaman içerisinde toparlanma sürecine geçer. Ancak krizin derinliğine ve yarattığı belirsizliğe göre bu süreç uzun dönemler alabilir ve hatta ekonomi kriz öncesi döneme tekrar geri dönülemeyebilir. Ekonomik krizlerin ekonomi üzerinde uzun süreli etkisi histerezis olarak bilinir. Özellikle işgücü piyasasındaki gelişmeler ile sermaye, teknoloji veya Ar-Ge yatırımlarının yavaşlaması histerezisin ortaya

çıkmasını sağlayan unsurlardır. Büyük krizlerin yol açtığı derin resesyon dönemlerinde uzun süreli işsizlik, beşeri sermayenin iş ile ilgili beceri düzeyini, gelişim seviyesini, özgüvenini azaltarak, işgücüne yeniden katılmada uyum sağlayamama sorunu yaratabilir. İşgücü sermayesi giderek azalır ve toplamda işgücü talebinin düşmesine neden olabilir. Ayrıca çalışan kesim için de durum çok iç açıcı değildir. Elde ettikleri gelirlerinde uzun yıllar sürecek olan kalıcı düşüşler yaşamaları muhtemel olacaktır. Finansal koşullardaki bozulmalar kredi arzının bozulmasına, uzunca bir süre yatırımların düşmesine ve üretimin kalıcı bir şekilde azalmasına neden olacaktır. Ayrıca salgının ticaret kalıpları ve tedarik zincirleri üzerinde yarattığı potansiyel etki de histerezise yol açabilir. Toparlanma ise kriz öncesi dönemden daha düşük düzeylerde gerçekleşebilecektir. Covid-19 salgını kaynaklı ekonomik konjonktürde, tüm bu unsurların oluştuğu açıktır (Martin, 2012: 2-4; Cerra ve diğerleri, 2021: 461-462).

3. Covid-19 Salgınının Global Ekonomiye Etkisi

1870- 2021 yılları arasında, 14 global resesyon (1876, 1885, 1893, 1908, 1914, 1917-21, 1930-32, 1938, 1945-46, 1975, 1982, 1991, 2009 ve 2020) yaşanmıştır. Bu dönemlerin her birinde, global reel kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'da bir daralma meydana gelmiştir.

Gelirde meydana gelen daralmalar geçmişte yaşanan süreçlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000 yılının Mart ayında NASDAQ (teknoloji firmalarının yer aldığı borsa endeksi)'da bulunan senetler büyük değer kaybı yaşamıştı. *Dot.com Balonunun Patlaması* olarak bilinen olayda birçok bilgisayar ve internet teknolojisine yatırım yapan yatırımcılar sektörden çekilmişlerdi. Yatırımlardaki azalma ise hisse senetlerinde büyük kayıplara neden olmuştu. 2001 yılında bilgi ve iletişim teknolojilerinin sermaye piyasalarını ve küresel ekonomiyi sarsacağı ve 2007 yılında da gayrimenkul sektörünün hem kısa hem de uzun dönemde patlayacağı varsayılmıştı. Bu olayların sonucu olarak da global ekonomide yavaşlama gerçekleşmişti. ABD'deki ikiz kuleler saldırısı, emlak piyasalarında krizin patlak vermesi, ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşları, Brexit süreci, Çin ekonomisinin daralması, Avrupa Birliği'nin GSYİH'daki durgunluk, ülkelerdeki siyasi kargaşalar ve yüksek işsizlik gibi olaylar, süreci daha da ağır hale getiren gelişmelerdir. 2018 yılının başlarında Dünya Bankası küresel çapta GSYİH'nın aşağı yönlü büyüme göstereceğini tahmin etmiş ancak kesinlikle küresel bir resesyon olmayacağını belirtmişti. Ancak tüm bu gelişmeler, aniden ortaya çıkan Covid-19 ile birleştiğinde, dünyayı global resesyona doğru iten bir etki yaratmıştır. IMF, mevcut krizin Büyük Buhrandan bu yana en kötüsü olacağını öngörerek, krize *Büyük Kilitlenme* adını vermiştir (Kudligi, 2020: 49).

Global salgından kaynaklı olan bu ekonomik kriz, Hükümetlerin salgının yayılmasını sınırlamaya yönelik eylemleri sonucunda tetiklenmiştir. Kısacası toplam arzdaki azalma, toplam talepte meydana gelen değişikliklerden değil, bireysel ve toplumsal korunma, karantina, genel ekonomik faaliyetlerin kapsamının daraltılması gibi piyasa dışı kısıtlamalardan kaynaklanmıştır. Kısıtlamalarla birlikte maliyet artışları ekonomik sektörlerde verimlilik değişikliklerine yol açmıştır. Hükümetler ise çeşitli girişimler ile kısılan talebi telafi etmeye çalışarak sosyal sorunları çözme girişiminde bulunmuşlardır. Ancak bu yöntemlerin çoğu devlet bütçesi ile finanse edildiği için ekonomik fayda sağlamamaktadır (Lyakin, 2021: 2).

Covid-19'un global ekonomik sektörler üzerinde oluşturduğu dört temel şok dalgası mevcuttur. Şoklardan ilki istihdamın taban referans düzeyi olan %3'ün altına düşmesidir. İkinci şok, arz şokuyla kümülatif olarak, ithalat ve ihracatın uluslararası ticaret maliyetlerini % 25 oranında arttırması olmuştur. Üçüncü şok, uluslararası turizmde yaşanan keskin düşüştür. Konaklama sektörlerinde üç aylık gelirler % 75 azalmıştır. Seyahat acenteleri ise

rezervasyonlarda, Mart 2020'de % 50'lik bir yavaşlama yaşamıştır. Dördüncü şok, toplu taşıma, iç turizm, restoranlar ve eğlence faaliyetleri gibi “yakın insan etkileşimi” gerektiren mal ve diğer hizmetlerin tüketimine yönelik talepte meydana gelmiştir. Toplam harcamalar önceki şoklar ve tüketim sepetindeki malların görece fiyatları tarafından yönlendirilmekte ve bu durum hane-halkı taleplerinin sektörler arasında yeniden tahsis edilmesine yol açmaktadır (Maliszewska, Mattoo ve van der Mensbrugge, 2020: 3-4). Ayrıca salgın temel şokların haricinde başka şok dalgaları da yaratmıştır. Öncelikle gelir kaybı, bulaşma korkusu ve artan belirsizlik gibi etkenler tüketicilerin ve işletmelerin harcama yapma isteksizliğine neden olmuş, bu da talebi düşürerek talep şokları yaratmıştır. İş kesintileri ise üretimi düşürerek tedarik şokları yaratmıştır. Ayrıca hasta çalışanlar, çocuklarına bakmak zorunda kalan ebeveynler ve ölümler işgücü arzında daralmaya sebep olmuştur. Kapasite kullanım oranında meydana gelen düşüşler, maliyetleri arttırarak ekonomik etkinliği azaltmış ve verimlilik şoku oluşturmuştur (Gopinath, 2020: 42-44).

Tablo 1: Seçilmiş Sektörlere Göre Covid-19 Etki Endeksi

	Bankacılık, Finans ve Sigortacılık Hizmetleri	Üniversiteler	Seyahat ve Ulaşım	İmalat	Perakende	Kamu Sektörü	Enerji	Yüksek Teknoloji ve Telekomünikasyon
Personel	●	●	●	●	●	●	●	●
Operasyon	●	○	●	●	●	○	●	●
Tedarik Zinciri	○	○	●	●	●	○	●	●
Gelir	●	●	●	●	●	●	●	●
Toplam Etki	●	●	●	●	●	●	●	●

○: Az Etki, ○: Orta Dereceli Etki, ●: Önemli, ●: Oldukça Etkili, ●: Şiddetli Etki

Kaynak: Dunlap, Wagner and Scavo, (2020).

Tablo 1’de, salgından en çok etkilenen sektörlerin seyahat ve ulaştırma sektörü ile imalat sektörü olduğu görülmektedir. En az etkilenen sektörler ise kamu sektörü ve finans sektörüdür. Salgın sürecinde Bankacılık, Finans ve Sigortacılık Hizmetleri gelir açısından şiddetli bir şekilde etkilenirken tedarik zinciri açısından etki oldukça az olmuştur. Üniversiteler ise bu süreçte personel ve gelir açısından şiddetli etki altında kalmıştır. Seyahat ve Ulaşım ile İmalat sektöründe salgın etkisi personel, operasyon, tedarik zinciri ve gelir açısından kendisini şiddetli bir şekilde göstermiştir. Perakende, Enerji, Teknoloji ve Telekomünikasyon sektörleri ise tedarik zinciri, gelir açısından süreçten fazlasıyla etkilenmiştir (Dunlap vd., 2020). Covid-19 salgınından yüksek derecede etkilenen bir diğer sektör konaklama ve yiyecek hizmetleri sektörüdür. Sanat, eğlence, dinlenme, spor hizmetleri, inşaat, madencilik ve taş ocakçılığı sektörleri ise salgından orta seviyede etkilenmiştir (Kara, 2020: 272). Devam eden belirsizlik ortamından dolayı KOBİ’ler pek çok ülkede en fazla zarar gören gruplar arasında yer almaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)’nin yapmış olduğu ilk hesaplamalara göre, ortaya çıkacak ilk ekonomik etki, ortalama bir ekonomide çıktı miktarının %25 oranında küçülmesidir (Tur vd., 2020: 5).

Covid öncesi son on yılda yaşanan global resesyon, birçok ülkede ekonomik performans üzerinde negatif etkiler yaratmış ve ekonomilerin yavaş ve düzensiz bir toparlanma sürecine girmesine neden olmuştur. Ardından yaşanan Covid-19 salgını ekonomik performanslar üzerinde tekrar bir baskı yaratarak üretimin global çapta daralmasına neden olmuştur. Virüs ve varyantlarının etki derecesinin, sürecinin bilinmemesi ise gelecek için bir belirsizlik yaratmakta ve arz daralmalarının boyutunun bilinmesini de engellemektedir (Byrialsen, Olesen ve Madsen, April 2020:4-6). Covid-19 salgınının yarattığı global resesyonun “dördüncü en derin” ve II. Dünya Savaşı sonundan bu yana en şiddetli resesyon olacağı tahmin edilmektedir. Tüm gelişmiş ülkelerde görülen düşüşün

boyutu, Büyük Resesyon'da olan daralmadan çok daha fazla görülmektedir. Ayrıca 1870 yılından bu yana yaşanan Covid-19 resesyonu, bu boyutta yaşanan tek salgın olması ve alınan önlemlerle tetiklenmesi açısından benzersiz bir özelliğe sahiptir (WBG, June 2020: 14-15; Lyakin, 2021: 2).

Ekonomide yaşanan derin ekonomik resesyonların uzun dönemde açtığı ekonomik yaralar olarak bilinen *Histerezis*, Covid-19 dönemi için de geçerli olabilir. Ekonomik krizler uzun dönemde işgücü piyasalarını ve ekonomik büyümenin itici aktörlerini etkileyerek, ekonomide kalıcı izlerin oluşmasına neden olabilir. Covid karantinası döneminde bilindiği üzere talep bastırılmış ve arz kesilmeleri yaşanmıştır. Arzda meydana gelen bu daralmalar “geçici arz şokları” olarak kabul edilebilir. İşgücü piyasalarında yaşanan iş kayıpları, uzun süre işsizliğin yarattığı iş becerilerinde azalma, düşük ücretler ve eğitimin kesintiye uğraması gibi faktörler, istihdam için histerezise yol açarak arzın ve dolayısıyla ekonomik büyüme oranının negatif yönde etkilenmesine yol açabilir. Ayrıca yaşanan süreçte düşük talep, düşük üretim, artan borç, şirketlerin bilançolarındaki bozulma ve kredi kullanımının düşmesi finansal sektörü daha da zayıflatmış ve yaşanan bu finansal sıkıntı daha yüksek borçlara ve yatırımlardaki azalmaya sebep olmuştur. 2020'nin başlarından itibaren salgın, dünya genelinde hisse senedi fiyatlarındaki oynaklığın artmasına, nominal faiz oranlarının düşmesine, reel GSYİH'nin daralmasına ve en genelinde de ekonomik faaliyetlerde daralmaya yol açmıştır. İşte tüm bu oluşumlar ekonomide derin izler bırakacak ve ülkelerin GSYİH'ları asla kriz öncesi döneme dönemeyecektir (Cerra ve diğerleri, 14 May 2020; Barro, Ursua ve Weng, 2020: 2-3).

Salgının ekonomik büyüme üzerinde meydana getirdiği etkiler ülke gruplarına göre aşağıda incelenmiştir.

3.1. Gelişmiş Ekonomiler (Büyük Ekonomiler)

Tüm büyük ekonomilerde Covid-19 sürecinde, iç talep ve arz, ticaret ve finansman alanlarında ciddi bozulmalar ortaya çıkmış ve 2020 yılında ciddi bir üretim daralması yaşanmıştır. Yüksek belirsizlik, azalan güven ve uygulanan kısıtlama önlemleri, talep cephesinde tüketim ve yatırım harcamalarının düşmesine ve talep-arz şokları kombinasyonuna neden olmuştur (WBG, 2020a: 8).

Tablo 2: Gelişmiş Ekonomilerde Toplam GSYİH'deki Paylar, Mal ve Hizmet İhracatı ve Nüfus, 2021 (GSYİH Payı Satın-alma Gücü Paritesine-SAGP Göre)

	Number of Economies	GDP		Exports of Goods and Services		Population	
		Advanced Economies	World	Advanced Economies	World	Advanced Economies	World
Advanced Economies	40	100.0	42.4	100.0	63.0	100.0	14.0
United States		37.3	15.8	15.3	9.6	30.7	4.3
Euro Area	19	28.4	12.1	42.4	26.7	31.6	4.4
Germany		8.1	3.4	12.0	7.5	7.7	1.1
France		5.4	2.3	5.4	3.4	6.1	0.9
Italy		4.4	1.9	4.0	2.5	5.6	0.8
Spain		3.2	1.4	2.8	1.8	4.4	0.6
Japan		9.5	4.0	5.7	3.6	11.7	1.6
United Kingdom		5.3	2.2	5.3	3.3	6.2	0.9
Canada		3.3	1.4	3.4	2.2	3.5	0.5
Other Advanced Economies	17	16.2	6.9	27.9	17.6	16.2	2.3
<i>Memorandum</i>							
Major Advanced Economies	7	73.2	31.1	51.1	32.2	71.5	10.0

Kaynak: International Monetary Fund (IMF). October 2021: 88.

Tablo 2'e göre dünya nüfusunun %14'üne tekabül eden kırk gelişmiş ekonomi, 2020 verilerine göre dünya GSYİH'nin %42.4'ünü, mal ve hizmet ihracatının %63'ünü gerçekleştirmiştir.

Tablo 3: Ekonomik Büyüme Oranları Tahminleri, Ekim 2021 (%)

	2020	Projections		Difference from July 2021 WEO Update ¹		Difference from April 2021 WEO ¹	
		2021	2022	2021	2022	2021	2022
World Output	-3.1	5.9	4.9	-0.1	0.0	-0.1	0.5
Advanced Economies	-4.5	5.2	4.5	-0.4	0.1	0.1	0.9
United States	-3.4	6.0	5.2	-1.0	0.3	-0.4	1.7
Euro Area	-6.3	5.0	4.3	0.4	0.0	0.6	0.5
Germany	-4.6	3.1	4.6	-0.5	0.5	-0.5	1.2
France	-8.0	6.3	3.9	0.5	-0.3	0.5	-0.3
Italy	-8.9	5.8	4.2	0.9	0.0	1.6	0.6
Spain	-10.8	5.7	6.4	-0.5	0.6	-0.7	1.7
Japan	-4.6	2.4	3.2	-0.4	0.2	-0.9	0.7
United Kingdom	-9.8	6.8	5.0	-0.2	0.2	1.5	-0.1
Canada	-5.3	5.7	4.9	-0.6	0.4	0.7	0.2
Other Advanced Economies ²	-1.9	4.6	3.7	-0.3	0.1	0.2	0.3

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), October 2021: 5.

Tablo 3’de IMF’nin yapmış olduğu 2021 Ekim ayı ekonomik görünüm raporu verilmiştir. Buna göre global ekonomik büyüme 2021 için %5.9 ve 2022 için ise %4.9 olarak öngörülmüştür. Gelişmiş ülkeler olarak bakıldığında bu oranlar 2021 için %5.2, 2022 için %4.5 olarak tahmin edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri 2021’de %6, 2022’de %5.2; Euro bölgesi 2021’de %5, 2022’de %4.3; Birleşik Krallık 2021’de %6.8, 2022’de %5; Kanada 2021’de %5.7, 2022’de %4.9; diğer gelişmiş ekonomiler ise 2021’de %4.6, 2022’de %3.7 büyüme oranları beklenmektedir. Japonya hariç diğer gelişmiş ekonomilerin 2022 yılı için, bir önceki yıla göre yaklaşık yarım puan ile bir puan arası küçülmesi beklenmektedir. Japonya’da ise 2021’de %2.4 ekonomik büyüme beklenirken 2022’de bu oranın %3.2 olması öngörülmektedir.

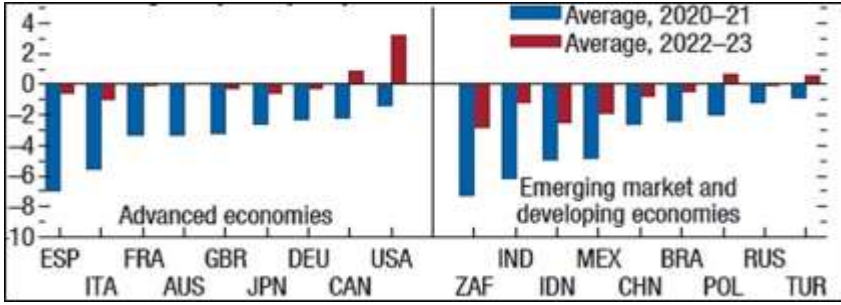
2021 için büyüme beklentileri, arz kesintileri ve dolayısıyla büyük stok düşüşleri ve üçüncü çeyrekteki yumuşayan tüketim nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) büyüme beklentileri Temmuz tahminine kıyasla aşağı revize edilmiştir. Ancak ABD’de 2021’de yapılan ve sosyal güvenlik ağını güçlendirmeyi öngören yasa tasarısı ile yaklaşık 4 trilyon dolarlık harcamaya eşdeğer olan altyapı yasa tasarısı şeklindeki mevzuat değişiklikleri, olumlu etkiler oluşturmuştur. Ek mali destek olasılığı ve düşük hane halkı tasarrufu, gelişmiş ekonomilerdeki büyüme beklentilerini arttırmıştır. Japonya’da ise salgın dalgasının rekor seviyeye ulaşması nedeniyle Temmuz-Eylül ayları arasında uygulanan dördüncü Olağanüstü Hal’in etkisi devam etmektedir. Avrupa Birliği (AB) ekonomileri için beklenen Yeni Nesil Avrupa Birliği hibeleri ve krediler olumlu beklentileri beraberinde getirecektir. Enflasyon oranı ise Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Birleşik Krallık ve bazı yükselen piyasa ekonomilerinde keskin bir şekilde yükselmiştir. Yüksek emtia fiyatları ve global nakliye maliyetleri, yıllık G20 tüketici fiyatları enflasyonuna, yaklaşık %1.5 puan eklenerek, geçen yılki enflasyondaki artışın çoğunu oluşturmuştur. G20 tüketici fiyat enflasyonunun 2021 sonundaki %4.5’den 2022’nin sonunda yaklaşık %3.5’a düşmesi beklenmektedir. Ancak bu düşüş salgın öncesi dönemin yine de üstünde kalmaktadır. Enflasyon beklentilerinin varlığı kısa dönemli riskleri arttırmaktadır. Ancak yine de gelişmiş ekonomilerde, aşılamanın ilerlemesiyle birlikte güçlü bir toparlanma beklentisi, 2022 için büyüme tahminlerinde yukarı yönlü bir revizyona yol açacaktır (OECDilibrary, 2021; Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021/2 Nisan-Haziran).

3.2. Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler (EMDEs)

Global ticaret, turizm, emtia ihracatı ve dış finansmana büyük ölçüde bağlı olan EMDE’ler, Covid-19 kaynaklı global resesyondan oldukça fazla etkilenen bölgeler arasındadır. 2020 yılının başında büyük miktarda sermayenin dışarı akması, doğrudan yabancı yatırım

girişlerinin yavaşlaması, yaşanan talep düşüşleri ile birlikte emtia fiyatlarının düşmesi, turizm hizmetleri, ulaşım ve seyahat taleplerinin düşmesi, petrol fiyatlarındaki yüksek oranlı düşüşler, finansmana sınırlı erişim EMDE ülkelerinde ticari güveni sarsmış, yatırımları düşürmüş ve yaygın işsizlik yaratmıştır. Geçici ihracat yasakları ve sınır kısıtlamaları tedarik zincirini kesintiye uğratmıştır. İhracat göstergeleri en düşük seviyeye gerilemiştir. Dış talepte yaşanan daralmalar EMDE’lerde cari dengeleri bozmuş ve kalıcı mali açıklar da artan borç seviyelerine katkıda bulunmuştur (WBG, 2020a: 24).

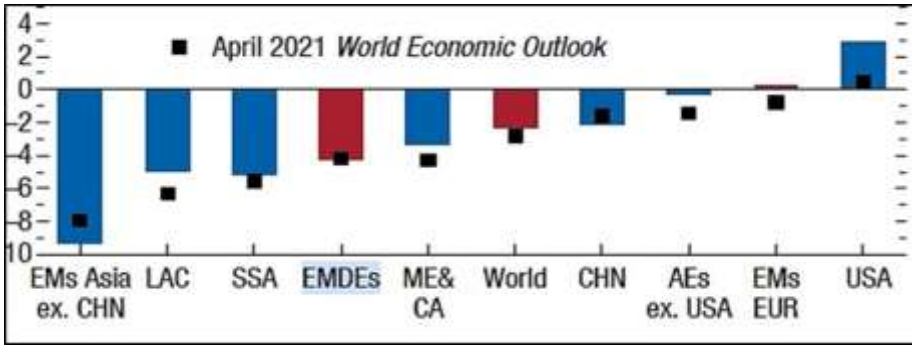
Grafik 1: Ortalama Çıktı Açığı Projeksiyonları, 2020-2023

Kaynak: IMF, October 2021a: 12.

Grafik 1’e göre EMDEs’in üretim çıktılarının salgın öncesi dönemin altında kalması beklenmektedir. Ayrıca, üç yıllık süreç (2020-2023) içinde birçok ekonomide ekonomik resesyonun bir göstergesi olan negatif çıktı açıklarının olması da muhtemel görünmektedir.

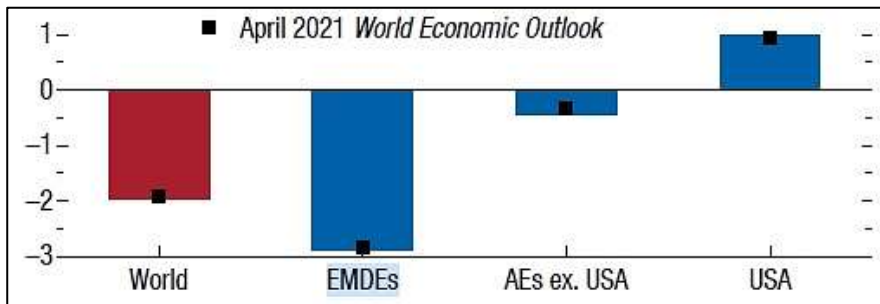
Grafik 2: Salgın Öncesi Eğilime Göre Çıktı Kayıpları, 2024

Kaynak: IMF, October 2021a: 12.

Grafik 2’de görüldüğü üzere, orta dönemli ekonomik performans salgın öncesi dönemin altında seyretmektedir. Buna göre ABD gibi gelişmiş ekonomi grubunun dışında, salgın kaynaklı ekonomik yara izi diğer bir deyişle histerezisin EMDEs’lerde yaygın olması beklenmektedir.

Grafik 3: Salgın Öncesi Eğilime Göre İstihdam Kayıpları, 2024

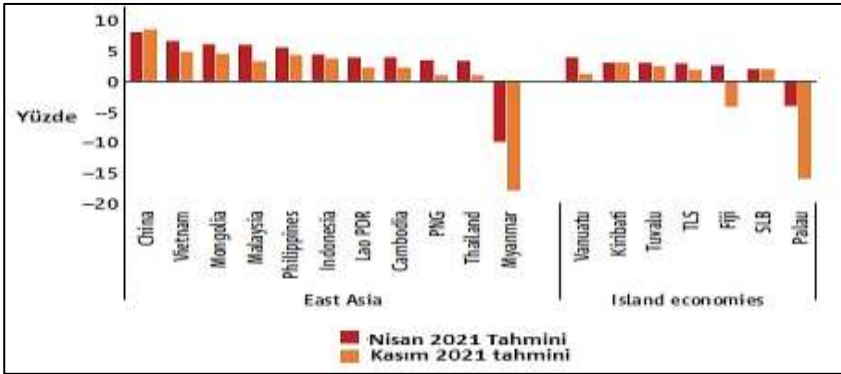
Kaynak: IMF, October 2021a: 12.

Grafik 3’de göre, üretimde görülen daralmaya benzer kalıcı bir etkinin, işgücü piyasalarında da ortaya çıkması beklenmektedir. Hatta bu kalıcı ve derin yaranın gelişmekte olan ekonomilerde daha fazla yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir.

3.2.1. Doğu Asya ve Pasifik Ülkeleri (EAPs)

Bölgede bulunan gelişmekte olan ekonomiler Covid-19 neticesinde, global finansal şok ve resesyon beklentisi içindedir. Hem uluslararası talepte hem de yurtiçi talepte meydana gelen azalma, iş kayıplarına ve iflaslara neden olmuş, özellikle küçük-orta ölçekli işletmeler ile enformel sektör oldukça zor durumda kalmıştır. Haziran 2020’de Dünya Bankası EAP ülkelerini, salgınla mücadelede destekleme kararı olarak toplam 1 milyar doların üzerinde işlem gerçekleştirmiştir (WBG, 2020).

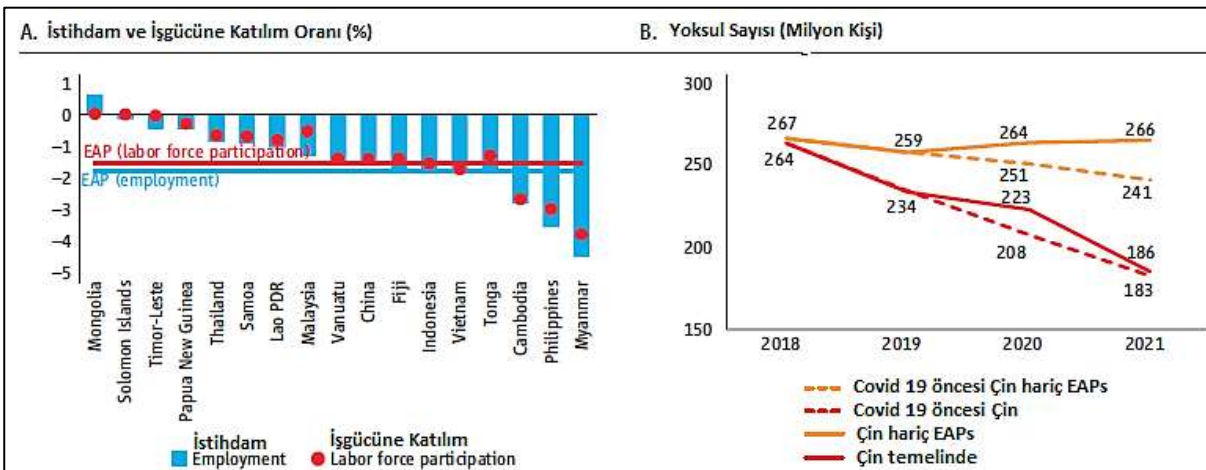
Grafik 4: Ekonomik Büyüme Tahminleri

Kaynak: WBG, October 2021a:1.

Grafik 4 incelendiğinde EAP ülkelerinin son ekonomik performansı oldukça yavaş gelişmekte ve düzensiz toparlanma seyri izlediği görülmektedir. 2020 yılında Çin ve Vietnam'daki üretim, salgın öncesi seviyeleri aşmıştı. Çin'in 2021'de beklenenden daha hızlı bir şekilde (%8.5 oranında) büyüyeceği tahmin edilirken, bölgenin geri kalanının son güncellemeye göre yaklaşık 2 puan daha yavaş (%.,5 oranında) büyüyeceği tahmin edilmektedir. Ancak Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI) tarafından, Vietnam'da ekonomik faaliyet kesintiye uğradığı ve Çin'in de tehdit altında olduğu belirtilmiştir. Endonezya ve Malezya'daki üretim salgın öncesi seviyelere yaklaşırken, Tayland ve Filipinler'de bu gelişim görülmemiştir. Şu an gelinen noktada ise tüm EAP ülkelerinde yavaşlama belirtileri baş göstermeye başlamıştır. Ekonomik resesyondan en çok etkilenen ve iyileşmede en yavaş olan ülkeler ise Myanmar ve birkaç Pasifik Adası Ülkesidir (WBG, October 2021a:1-2).

Grafik 5: EAP Ülkelerinde İstihdam, İşgücüne Katılım ve Yoksulluk

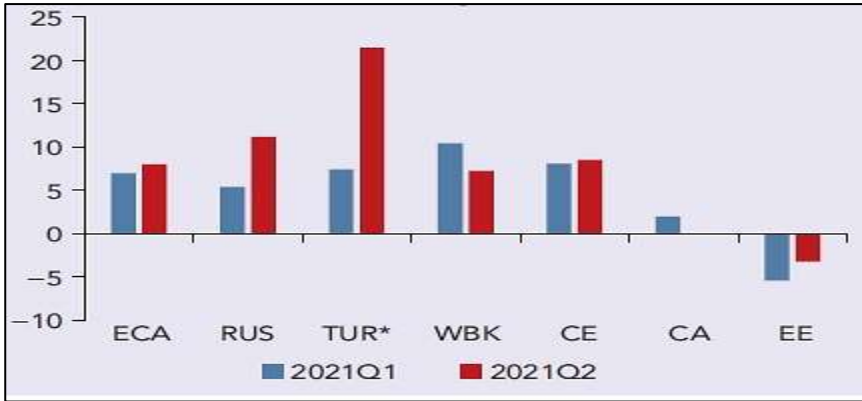
Kaynak: WBG, October 2021a: 2.

Grafik 5-A'da bölgesel istihdam oranına bakacak olursak, EAP ülkelerinde COVID-19 şoku istihdamı azaltarak yoksulluğun artmasına neden olmuştur. Kamboçya, Myanmar ve Filipinler'de 2020 yılında istihdam 2019'a göre ortalama yaklaşık %2 puan düşmüştür. İstihdamdaki düşüş, işgücüne katılımdaki %1.5'lik düşüş ve işsizlik oranındaki %0.5'lik artıştan kaynaklanmaktadır. Resmi işlerden gayri resmi kırsal işlere geçişlerde de artışlar yaşanmış ve bu durum yoksulluk oranlarında artış olarak ortaya çıkmıştır. Grafik 5-B'de yoksulluk sayıları verilmiştir. Çin için tahmini yoksul sayısının 2021 için, öngörülen COVID-19 öncesi seviyeye düşmesi beklenirken, 2021'de EAP ülkelerinin geri kalanında beklenen COVID-19 öncesi seviyeden 24 milyon daha fazla yoksul insan sayısı olacaktır. Yoksulluk sınırı ise 5.50 ABD Doları / güne dayanacaktır. Endonezya, Filipinler ve Myanmar'da yoksul insan sayısının 2021'de %90'dan daha fazla artması beklenmektedir (WBG, October 2021a:1-2).

3.2.2. Avrupa ve Orta Asya (ECAs)

ECA ülkelerinde, ekonomik faaliyetleri yeniden açma çabaları, hizmet faaliyetlerinde ve perakende satışlarda bir yükselişi beraberinde getirmiş ve sonuçta 2021'in ilk yarısında toplam iç talep, kademeli olarak güçlenmiştir. Özellikle bölgenin en büyük ekonomilerinin iç taleplerinde meydana gelen güçlü bir toparlanma ve bölgesel ihracatın büyümesine neden olan, emtia fiyatlarının artmasını sağlayan dış talebin güçlü olması nedeniyle, ekonomik faaliyetin 2021'de %5.5 büyümesi beklenmiştir (WBG, Fall 2021: 11).

Grafik 6: Üçer Aylık GSYİH

Kaynak: WBG, Fall 2021: 13.

Not: ECA=Avrupa ve Orta Asya; RUS=Rusya Federasyonu; TUR=Türkiye; WBK=Batı Balkanlar; CE=Orta Avrupa; CA=Orta Asya; EE = Doğu Avrupa. *Veriler, yıldan yıla ver oynaklığı nedeniyle, Türkiye hariç, mevsimsellikten arındırılmış yıllık çeyrek dönem oranı olarak raporlanmaktadır.

Tablo 4: ECA Ülkeleri Büyüme Tahmini (Piyasa Fiyatlarıyla GSYİH %)

	2019	2020	2021 ^f	2022 ^f	2023 ^f	Percentage point differences from June 2021 projections (Haziran 2021 projeksiyonuna göre yüzde fark)		
						2021 ^f	2022 ^f	2023 ^f
EMDE ECA, GSYİH	2.7	-2.1	5.5	3.4	3.1	1.6	-0.5	-0.4
EMDE ECA, Türkiye hariç GSYİH	3.1	-3.1	4.7	3.6	2.9	1.0	-0.1	-0.3
Commodity exporters (Emtia ihracatçıları)	2.5	-2.9	4.3	3.1	2.4	1.0	-0.3	-0.4
Commodity importers (Emtia ithalatçıları)	2.8	-1.3	6.8	3.8	3.8	2.2	-0.6	-0.4
Central Europe (Orta Avrupa)	4.4	-3.6	5.6	4.8	3.7	1.1	0.3	-0.2
Western Balkans (Batı Balkanlar)	3.7	-3.2	5.9	4.1	3.8	1.5	0.4	0.0
Eastern Europe (Doğu Avrupa)	2.7	-3.2	3.1	1.6	3.3	1.2	-1.2	0.7
South Caucasus (Güney Kafkasya)	3.8	-5.2	5.8	3.9	3.6	2.2	-0.3	-0.4
Central Asia (Orta Asya)	4.9	-1.4	4.3	4.3	5.1	0.6	0.0	0.0
Russian Federation (Rusya Federasyonu)	2.0	-3.0	4.3	2.8	1.8	1.1	-0.4	-0.5
Turkey (Türkiye)	0.9	1.8	8.5	3.0	4.0	3.5	-1.5	-0.5
Poland (Polonya)	4.7	-2.7	4.5	4.7	3.4	0.7	0.2	-0.5

Kaynak: WBG, Fall 2021: 17.

Ancak bu bölgesel toparlanma, herhangi bir dış finansman koşullarında ani sıkılaşma, politika belirsizliği ve jeopolitik gerilim gibi durumlarda oluşabilecek finansal strese karşı savunmasız durumdadır. COVID-19 salgınının ve varyantlarının global ve bölgesel yayılmasının devam etmesi nedeniyle bu iyileşme yavaşlamakta ve hatta azalmaktadır. Politika belirsizlikleri ve jeopolitik gerilimler, Orta Asya, Doğu Avrupa, Güney Kafkasya ve Rusya gibi birçok bölge ekonomisinde, yatırımcı hissiyatı üzerinde baskı oluşturmuş, yatırımlarda uzun süreli zayıflıklar meydana çıkarmıştır. 2021'in ilk yarısında zaten dengesiz olan iyileşme ve yurtiçi toparlanma kısmen geride kalmaya devam etmiştir. ECA ülkelerindeki döngüsel toparlanmanın, iç talebin istikrar kazanması, global büyüme platoları ve emtia fiyatlarının düşmesiyle 2022'de %3.4'e gerilemesi beklenmektedir. Makroekonomik desteğin beklenenden daha hızlı kaldırılması nedeniyle 2022 yılı ekonomik görünüm, tahmin edilenden daha da zayıf olacak ve belirsizliğini koruyacaktır (WBG, Fall 2021: 12-14).

3.2.3. Latin Amerika ve Karayipler (LACs)

Latin Amerika ve Karayipler, altı EMDE bölgesi içinde hem sağlık hem de ekonomik açıdan COVID-19 salgınından en ciddi şekilde etkilenen bölgedir. Emtia fiyatlarındaki hızlı düşüşler, finansal sıkılaşma ve Covid-19 tedbirleri bölgede büyük bir arz şokuna neden olmuştur. Önlem olarak ticari faaliyetlerde alınan durdurma kararları arz şokunun yanında talep ve finansal şok kombinasyonunun da oluşmasını sağlamıştır. Salgını kontrol altına alma önlemleri, hane halkı ve firmalar arasında riskten kaçınma ve küçülen global ekonomiden kaynaklanan oluşumlar, 2020 yılında EMDE bölgesinde %6.9 ile en derin GSYİH daralmasının yaşanmasına neden olmuştur. Ekonomik faaliyet göstergeleri ve istihdam 2020'nin ilk yarısında düşmüş ve bir önceki yıla göre havale girişleri daha yavaş gerçekleşmiştir. Bölgede, firma gelirlerinin düşmesinin yanında kira, vergi, sigorta gibi maliyetlerin devamlılığı nedeniyle iflasların artması; borç tahsilatı nedeniyle finansal kuruluşların risk altında olması, hane-halkının ihtiyati tasarruflarını arttırması; yatırımların bekletilmesi gibi olası durumlar, kalıcı bir şok haline gelerek, uzun süreli bir resesyonun yaşanmasına neden olabileceği tahmin edilmektedir (WBG, April 2020b: 20; WBG, January 2021: 81).

Tablo 5: Latin Amerika ve Karayipler Büyüme Tahminleri

	2018	2019	2020e	2021f	2022f	2020e	2021f
EMDE LAC, GDP ¹	1.9	1.0	-6.9	3.7	2.8	0.3	0.9
Kişi Başına GSYİH (ABD Doları)	0.8	-0.1	-7.8	2.8	2.0	0.3	0.9
[Yalnızca ulusal hesaplara ve ödemeler dengesi verilerine sahip ülkeler dahil]							
EMDE LAC,GSYİH	1.9	1.0	-6.9	3.7	2.8	0.3	0.9
Satın Alma Gücü Paritesi, GSYİH	1.9	0.9	-7.1	3.8	2.9	0.0	0.9
Özel tüketim	2.2	1.2	-7.1	4.0	3.0	1.2	1.1
Kamu tüketimi	1.7	0.0	-2.2	0.6	0.4	-4.0	0.5
Sabit yatırım	2.7	-0.6	-12.3	5.3	4.9	-1.2	0.6
İhracat,GNFS ²	4.3	0.7	-8.4	6.1	4.4	4.1	-0.3
İthalat, GNFS ²	5.0	-0.9	-12.2	6.9	5.0	1.0	1.0
Net ihracat, büyümeye katkı	-0.2	0.4	0.9	-0.1	-0.1	0.7	-0.2
Memo Items: GDP							
Güney Amerika	1.6	1.1	-6.1	3.7	2.8	1.3	1.0
Orta Amerika	2.7	2.5	-6.1	3.6	3.5	-2.5	0.0
Karayipler	5.1	3.4	-7.7	4.5	4.0	-5.9	1.2
Brazilya	1.8	1.4	-4.5	3.0	2.5	3.5	0.8
Me ksika	2.2	-0.1	-9.0	3.7	2.6	-1.5	0.7
Arjantin	-2.6	-2.1	-10.6	4.9	1.9	-3.3	2.8

Kaynak: WBG, January 2021: 86.

Not: GNFS, Mal ve faktör dışı hizmetlerin ihracat ve ithalatı.

Kısıtlamaların gevşetilmesi, aşuların piyasaya sürülmesinin hız kazanması, petrol ve metal fiyatlarının artması, temel emtia fiyatlarının sağlamlaşması ve dış koşulların iyileşmesi nedeniyle 2021 yılı için bölgesel ekonomide %3.7'lik ılımlı bir toparlanma öngörülmektedir. Ancak salgının yayılmasının yavaşlatılamaması, aşı dağıtımındaki zorluklar, artan borçlar nedeniyle dış finansman stresi, toplumsal huzursuzluğun yeniden canlanması, iklim değişikliği ve doğal afetlerle ilgili aksaklıklar gibi riskler, görünümü aşağı doğru çekmektedir. Ancak bu faktörlerin sağladığı destek azaldıkça, büyümenin 2022'de %2.8'e düşeceği tahmin edilmektedir (WBG, January 2021: 82-83).

3.2.4. Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ekonomileri (MENAs=MNAs)

Hem Covid-19 hem de petrol fiyatlarındaki çöküş MENA ülkelerini ikili şokla karşı karşıya bırakmıştır. Bölgede halk sağlığı giderek bozulurken, ekonomik anlamda da mal ve hizmetlere olan iç talebin ve global talebin düşmesi, arzın düşmesine yol açmıştır. Petrol fiyatlarındaki düşüşler yatırım ve sermaye akımlarında da düşüşlere neden olmuştur. Ayrıca bölgede, özellikle kamu borcu ve istihdam gibi konularda şeffaf olunmaması, veri şeffaflığının sağlanamaması salgın ile beraber, ekonomik büyümenin önündeki en önemli etkenlerdendir (WBG, April 2020a).

COVID-19'dan önce bile bölge zaten bunalmış bir halde idi. On yıllık cansız ekonomik reformlar, halk sağlığı sistemindeki eksik yatırımlar, sosyal hizmet yatırımlarının dışlanması ve yüksek kamu borcu bölge ekonomilerini zorda bırakmıştır. 2019'da sona eren on yılda kamu sektörünün ekonomik ayak izi büyüdükçe, MENA bölgesi piyasa ekonomilerine geçişi terk etmiştir. Bu şekildeki keskin ekonomik geçişler, MENA ülkelerini kayda değer mali ve finansal kırılganlıklarla baş başa bırakmıştır. Salgın ile beraber ekonomik görünüm daha da kötüleşmiştir. Ancak bastırılmış talep (özellikle turizm) ekonomileri canlandırmak için yeterli kıvılcım sağlayabilse de, MENA ülkeleri birikmiş borç ve maliyetleriyle uğraşmak zorunda kalacaktır (WBG, October 2021b: 9-11).

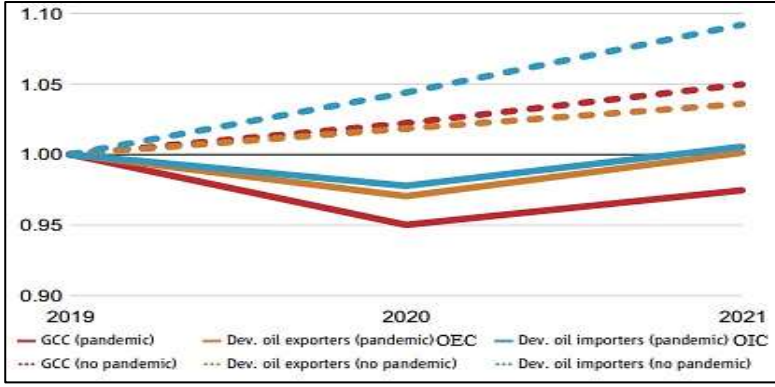
Tablo 6: Dünya Bankası'nın Büyüme, Cari Hesap ve Mali Hesap Tahminleri (2019-2022)

	Real GDP Growth percent				Real GDP per capita Growth percent				Current Account Balance percent of GDP				Fiscal Balance percent of GDP			
	2019	2020	2021e	2022f	2019	2020	2021e	2022f	2019	2020	2021e	2022f	2019	2020	2021e	2022f
MENA	0.4	-3.8	2.8	4.2	-1.3	-5.4	1.1	3.2	2.5	-1.5	2.0	2.5	-4.3	-9.9	-5.2	-3.3
Middle-Income MENA	-0.4	-2.7	3.0	3.6	-2.0	-4.2	1.4	2.1	-2.6	-4.5	-2.2	-1.4	-5.3	-8.0	-5.6	-5.1
Oil Exporters	-0.3	-4.2	2.8	4.2	-2.0	-5.8	1.0	2.4	4.6	-0.9	4.0	4.6	-3.6	-10.6	-4.7	-2.3
GCC	1.1	-5.0	2.6	4.7	-0.9	-6.6	0.3	2.4	6.5	0.9	5.1	5.7	-3.4	-11.4	-4.9	-1.9
Qatar	0.8	-3.7	3.0	4.8	-1.0	-5.3	1.3	3.1	2.4	-2.5	3.1	4.0	1.0	-3.6	-0.9	3.0
United Arab Emirates	3.4	-6.1	2.7	4.6	1.9	-7.3	1.7	3.6	8.5	6.0	6.5	7.7	-1.0	-7.1	-1.3	-1.0
Kuwait	-0.6	-8.9	2.0	5.3	-2.2	-10.2	0.7	4.1	24.4	20.8	12.2	13.3	-9.5	-33.2	-24.4	-10.3
Saudi Arabia	0.3	-4.1	2.4	4.9	-1.3	-5.6	0.9	3.4	4.7	-2.3	4.8	5.0	-4.2	-11.1	-3.8	-2.2
Bahrain	2.1	-5.1	3.5	3.2	-2.4	-8.5	0.8	1.1	-2.4	-9.6	-4.2	-3.7	-9.0	-17.6	-8.4	-7.5
Oman	-0.8	-2.8	3.0	3.4	-3.7	-5.3	0.7	1.4	-5.5	-13.6	-5.0	-1.1	-6.1	-18.6	-2.8	1.8
Developing Oil Exporters	-2.5	-3.0	3.2	3.3	-4.1	-4.5	1.6	1.7	0.0	-5.7	0.9	1.6	-4.1	-8.3	-3.9	-3.3
Iran, Islamic Rep.	-6.8	3.4	3.1	2.4	-8.0	2.1	1.8	1.2	1.5	-0.3	1.4	1.5	-5.0	-6.9	-7.3	-6.9
Algeria	0.8	-4.9	3.9	1.8	-1.1	-6.6	2.2	0.2	-9.9	-12.3	-3.8	-2.7	-9.6	-11.7	-5.3	-5.5
Iraq	5.2	-15.7	2.6	7.3	2.9	-17.6	0.2	4.8	6.1	-6.3	4.4	5.5	-6.1	-7.0	1.4	3.7
Developing Oil Importers	3.3	-2.2	2.8	4.3	1.7	-3.8	1.2	1.5	-5.4	-3.5	-4.9	-4.4	-6.7	-7.6	-7.1	-6.8
Lebanon	-6.7	-21.4	-10.5	..	-6.8	-21.0	-9.8	..	-21.2	-6.9	-10.1	..	-10.5	-3.3	-3.0	..
Egypt, Arab Rep.	5.6	3.6	3.3	5.0	3.5	1.6	1.4	3.1	-3.6	-3.1	-4.1	-3.8	-8.1	-8.0	-7.5	-7.2
Tunisia	1.5	-9.2	2.9	3.5	0.3	-10.1	1.9	2.6	-7.9	-6.0	-6.1	-7.5	-2.9	-9.4	-7.6	-5.7
Jordan	2.0	-1.6	1.9	2.2	0.6	-2.5	1.2	1.9	-2.1	-8.0	-11.3	-8.0	-4.9	-7.3	-5.8	-5.0
Morocco	2.6	-6.3	5.3	3.2	1.6	-7.4	4.0	2.0	-3.7	-1.5	-3.7	-3.5	-4.1	-7.6	-6.7	-6.6
West Bank and Gaza	1.4	-11.5	2.9	3.3	-1.2	-13.6	0.4	0.8	-10.4	-6.9	-7.5	-7.8	-4.7	-7.4	-7.5	-7.4
Djibouti	7.8	0.5	5.1	5.6	6.1	-1.0	3.6	4.1	28.9	11.6	-1.0	-0.5	-0.3	-1.7	-1.6	-1.3
Memorandum																
Libya	2.5	-31.3	66.7	..	1.0	-32.2	64.6	..	11.6	-46.4	-6.2	..	1.7	-64.4	-9.0	..

Kaynak: WBG, October 2021b: 60.

Tablo 6'ya göre Dünya Bankası, MENA'nın bölgesel GSYİH'sinin 2020'de %3.8 daraldığını ve 2021'de %2.8 büyüyeceğini tahmin etmektedir. Grup olarak GCC ülkelerinin (Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Suudi Arabistan, Bahreyn, Uman) 2020'de %5.0 daraldıktan sonra 2021'de %2.6 büyüyeceği beklenmektedir. Diğer gelişmekte olan petrol ihraç eden ülkeler olan OEC ülkelerinin (İran İslam Cumhuriyeti, Cezayir, Irak) ise 2020'de %3.0 daraldıktan sonra 2021'de %3.2 büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bölgenin petrol ithal eden ülkeleri olan OIC ülkelerinin (Lübnan, Mısır, Arap Cumhuriyeti, Tunus, Ürdün, Fas, Batı Şeria ve Gazze, Cibuti) 2020'de tahmini %2.2 oranında küçüldükten sonra 2021'de %2.8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bunun nedeni olarak kısmen turizm ve diğer ekonomik faaliyetlerde bir toparlanma beklentisinin varlığıdır. Bölgenin büyüme görünümüne yönelik riskler de eşit değildir. GCC ülkeleri, vatandaşlarını aşılama dünyasının en iyileri arasında yer alırken, gelişmekte olan birçok MENA ülkesinde aşının yavaş yavaş piyasaya sürülmesi sağlık riskini de artırmıştır. Ayrıca İran, Irak, Libya ve Yemen gibi gelişmekte olan birçok petrol ihracatçısı ülkede siyasi belirsizlik ve kırılganlık, bu ülkeler için büyüme görünümünde ek riskler oluşturmaktadır. Ayrıca MENA ülkelerinde, kişi başına düşen GSYİH'nin salgın öncesi seviyenin (2019) oldukça altında kalması nedeniyle, 2021 yılında ekonomik toparlanmanın hem zayıf hem de düzensiz olacağı tahmin edilmektedir (WBG, October 2021b: 3-5).

Grafik 7: MENA Ülke Grupları için GSYİH Tahminleri

Kaynak: WBG, October 2021b: 4.

Grafik 7’de 2021 yılında GCC ülkeleri için GSYİH seviyesinin salgın öncesi seviyenin %2.5 altında olacağı tahmin edilmektedir. OEC ve OIC ülkelerinin GSYİH düzeylerinin salgın öncesi GSYİH düzeylerini aşacağı tahmin edilmektedir.

3.2.5. Güney Asya Ülkeleri (SAR)

COVID-19, Güney Asya ekonomisi üzerinde uzun dönemli izler bırakmıştır. Birçok SAR ülkesinde düşük yatırımlar, tedarik zincirlerinde aksamalar ve insan sermayesi birikiminde aksamalar ve borç seviyelerinde önemli artışlar yaşanmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmelerin bölgede 2021 yılında, 48 ila 59 milyon insanın yoksullaşmasına veya yoksul kalmasına neden olacağı tahmin edilmektedir (WBG, October 6, 2021c).

Tablo 7: SAR Ülkeleri GSYİH Tahminleri (2018-2023)

	(Real GDP growth at market prices in percent, unless indicated otherwise)						Percentage point differences from January 2021 projections	
	2018	2019	2020e	2021f	2022f	2023f	2021f	2022f
EMDE South Asia, GDP^{1,2}	6.4	4.4	-5.4	6.8	6.8	5.2	3.6	3.0
GDP per capita (U.S. dollars)	5.2	3.2	-6.5	5.6	5.7	4.1	3.5	3.0
(Average including countries that report expenditure components in national accounts) ³								
EMDE South Asia, GDP ³	6.5	4.4	-5.4	6.8	6.8	5.2	3.6	3.0
PPP GDP	6.5	4.4	-5.5	6.9	6.9	5.2	3.7	3.1
Private consumption	7.1	5.0	-7.0	5.7	7.1	5.3	3.1	2.8
Public consumption	8.3	10.2	-0.2	19.5	8.5	7.6	13.3	5.3
Fixed investment	10.1	0.5	-10.9	11.7	8.9	5.5	6.9	3.4
Exports, GNFS ⁴	10.4	1.5	-7.9	12.1	6.8	9.1	8.0	-0.5
Imports, GNFS ⁴	13.1	-4.9	-12.6	13.8	7.5	10.2	8.6	-1.7
Net exports, contribution to growth	-1.5	1.7	1.7	-1.0	-0.6	-0.8	-0.5	0.2
Memo items: GDP²	2017/18	2018/19	2019/20e	2020/21f	2021/22f	2022/23f	2020/21f	2021/22f
South Asia excluding India	6.1	5.3	2.6	0.6	3.1	4.0	1.2	1.0
India	6.8	6.5	4.0	-7.3	8.3	7.5	2.3	2.9
Pakistan (factor cost)	5.5	2.1	-0.5	1.3	2.0	3.4	0.8	0.0
Bangladesh	7.9	8.2	2.4	3.6	5.1	6.2	2.0	1.7

Kaynak: WBG, June 2021: 92.

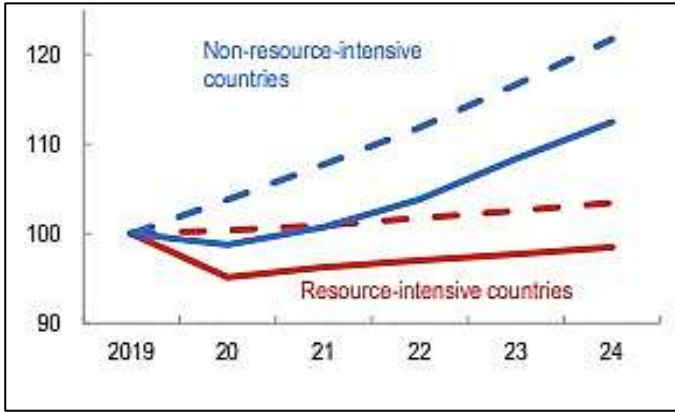
Güney Asya ülkelerinin ekonomik toparlanma süreci, global talebin toparlanmasıyla birlikte kırılmalı ve düzensiz de olsa devam etmektedir. Ancak bu toparlanma birçok SAR ülkesinde salgın öncesi eğilimlerden oldukça uzakta ve eşitsiz bir şekilde seyretmektedir. Tablo 7’ye göre Güney Asya’nın yıllık ortalama büyümesinin, salgından önceki dört yıla göre %3 puan daha az diğer bir deyişle 2020-23’te %3.4 olacağı tahmin edilmektedir. Güney Asya’nın en büyük ülkesi olan Hindistan ekonomisinin, kamu yatırımlarındaki artış ve üretimi arttırmaya yönelik teşvikler sayesinde 2021-22 mali yılında %8.3 oranında büyümesi beklenmektedir. Bangladeş’de ihracat ve tüketim kalemlerindeki devam eden toparlanma sayesinde 2021-22

mali yılında büyüme oranlarının %6.4'e çıkması öngörülmektedir. Maldivler'de ise turizm rakamlarının toparlanmasıyla birlikte GSYİH'nın 2021'de %22.3 oranında büyümesi beklenmektedir.

3.2.6. Sahra Altı-Afrika Ülkeleri (SSA)

Global düzeyde farklılık ve eşitsizlik Sahra-altı Afrika ülkelerde de kendisini göstermektedir. Aşılama ve politika desteklerindeki farklılıklar, bölge ekonomilerinde farklılıklar yaratmakta, zaten var olan güvenlik açıklarını arttırmakta ve bölge genelinde ayrışmayı daha da kötüleştirmektedir. Dahası, ülkeler arasında yayılan ayrışmaya ülkeler içindeki ayrışmalar da dâhil olmaktadır. Ayrıca artan gıda enflasyonu ve azalan gelir ile birlikte, yaklaşık 30 milyon aşırı yoksulluğa düşen insan söz konusudur. Kriz, yalnızca gelir grupları arasında değil, aynı zamanda ulus altı coğrafi bölgelerde de eşitsizliği daha kötü hale getirmektedir. Bu durumun SSA ülkelerinde, toplumsal gerginlik ve siyasi istikrarsızlık riskine katkıda bulunabileceği tahmin edilmektedir (IMF, October 2021b: VII).

Grafik 8: Sahra Altı Afrika: Kişi Başına Reel GSYİH, 2019-2024

Kaynak: IMF, October 2021b: 8.

Not: 2019 = 100 ve kesikli çizgiler kriz öncesi tahminleri göstermektedir. Non-resource-intensive countries (Kaynak yoğun olmayan ülkeler); Resource-intensive countries (Kaynak yoğun ülkeler).

Krizden önce, SSA bölgesi için büyüme görünümü zaten kırılmalı bir yapı arz etmekteydi. Kaynak yoğun ülkelerin kaynak yoğun olmayan ülkelere önemli ölçüde daha kötüye gitmesi, toparlanmanın endişe verici işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Grafik 8'de görüldüğü üzere kişi başına düşen reel GSYİH, her iki ülke grubunda da salgın öncesi dönemin altında seyretmektedir (IMF, October 2021b: 8).

Tablo 8: SSA Ülkelerinin Ekonomik Görünüm Tahminleri (2018-2023)

(Real GDP growth at market prices in percent, unless indicated otherwise)							Percentage point differences from January 2021 projections	
	2018	2019	2020e	2021f	2022f	2023f	2021f	2022f
EMDE SSA, GDP¹	2.7	2.5	-2.4	2.8	3.3	3.8	0.0	-0.2
GDP per capita (U.S. dollars)	0.0	-0.2	-4.9	0.2	0.7	1.2	0.0	-0.2
(Average including countries that report expenditure components in national accounts) ²								
EMDE SSA, GDP ^{2,a}	2.7	2.5	-2.5	2.8	3.3	3.7	0.0	-0.1
PPP GDP	2.8	2.6	-2.2	2.8	3.3	3.9	-0.1	-0.3
Private consumption	4.5	2.7	-3.6	1.9	2.8	2.6	0.0	-0.1
Public consumption	5.9	3.7	3.8	1.1	2.1	2.2	-0.1	0.0
Fixed investment	6.9	5.2	-7.7	1.7	3.3	5.7	-1.1	-2.1
Exports, GNFS ⁴	2.4	4.6	-8.5	6.8	5.4	5.5	0.1	-0.2
Imports, GNFS ⁴	8.4	5.8	-9.2	3.1	3.4	3.5	0.3	0.0
Net exports, contribution to growth	-1.6	-0.4	0.4	0.9	0.5	0.5	0.0	0.0
Memo items: GDP								
Eastern and Southern Africa	2.6	1.9	-3.4	3.2	3.8	3.9	-0.3	-0.3
Western and Central Africa	2.9	3.2	-1.2	2.3	2.9	3.6	0.4	0.0
SSA, excluding Nigeria, South Africa, and Angola	4.7	4.1	-0.5	3.3	4.4	5.3	-0.4	-0.6
Oil exporters ⁵	1.4	2.1	-2.2	1.5	2.2	2.7	0.4	0.0
CFA countries ⁶	3.9	4.1	-0.8	3.3	4.2	5.5	0.1	-0.7
CEMAC	0.3	1.5	-2.9	1.6	1.5	2.9	0.1	-1.2
WAEMU	6.4	5.8	0.7	4.3	5.8	7.1	0.0	-0.3
SSA ³	1.0	1.1	-4.2	2.3	2.2	2.2	0.4	0.2
Nigeria	1.9	2.2	-1.8	1.8	2.1	2.4	0.7	0.3
South Africa	0.8	0.2	-7.0	3.5	2.1	1.5	0.2	0.4
Angola	-2.0	-0.6	-5.2	0.5	3.3	3.5	-0.4	-0.2

Kaynak: WBG, June 2021: 98.

Tablo 8'e göre üretim, COVID-19 salgınının bir sonucu olarak 2020'de tahmini %2.4 oranında düşmüştür. Üretimde yaşanan bu daralma SSA bölgesinde bir nesildir yaşanan ilk ve 1960'larda itibaren görülen en derin resesyon olarak kabul edilmiştir. Ancak, virüs beklenenden daha yavaş yayıldığından ve Benin, Etiyopya, Kenya, Nijerya gibi ülkelerde tarımsal faaliyetlerin beklenmedik şekilde güçlü olmasından dolayı, resesyon önceden tahmin edilenden daha hafif olmuştur. Bölgede petrol ve metal fiyatlarının artması, global ekonomik performansın güçlenmesi ve özellikle Batı ve Orta Afrika'da salgının kontrol alınmasındaki başarılar büyümeye ivme kazandırmış, imalat ve hizmet sektörlerinde yavaş da olsa genişleme devam etmiştir. Ancak salgının olumsuz etkileri, mali baskılar ve aşuların çok yavaş ilerlemesi, konaklama ve turizm sektörlerinde ise büyümenin yeniden başlamasını engellemiştir. Genel olarak SSA ülkelerinde ekonomik büyümenin 2021'de %2.8'e, 2022'de ise %3.3'e ulaşması beklenmektedir. Bu toparlanmanın nedeni olarak, başta Çin ve ABD olmak üzere bölgenin ticaret ortaklarından gelen daha güçlü dış talep, daha yüksek emtia fiyatları ve salgından daha iyi korunma görülebilir. Ancak öngörülen bu toparlanmaya rağmen, Sahra-Altı Afrika bölgesi, EMDE bölgeleri arasında en yavaş ikinci büyümeye sahip olan bölge olmaktadır. Bölgede süregelen politika belirsizliği, salgının olumsuz etkilerinin altyapı yatırımlarını geciktirmesi, diğer yatırımlarda beklenenden daha kötü zayıflama gibi nedenler ekonomik gelişmeyi durduran temel faktörler arasındadır (WBG, June 2021: 93-94).

4. Düşük Gelirli Ülkeler (LICs)

Zayıf sağlık kapasitesi nedeniyle ölüm oranlarının arttığı LIC ülkeleri, salgın sürecinde dış talebin azalması, emtia fiyatlarının düşmesi, turizm faaliyetlerinde yaşanan çarpıcı daralmalar, doğrudan yabancı yatırımların zayıflaması, borçlanma maliyetlerinin keskin bir şekilde artması ve havale işlemlerinde gerçekleşen düşüşler gibi ekonomik sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır (WBG, 2020a: 24).

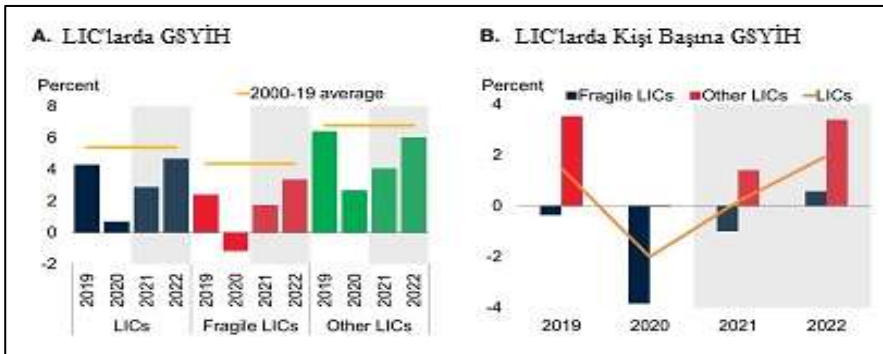
Tablo 9: LIC Ülkeleri GSYİH Tahminleri (2018-2023)

	2018	2019	2020e	2021f	2022f	2023f	Percentage point differences from January 2021 projections	
							2021f	2022f
Low-Income Country, GDP^b	4.7	4.3	0.7	2.9	4.7	5.6	-0.5	-0.7
Afghanistan	1.2	3.9	-1.9	1.0	2.6	3.0	-1.5	-0.7
Burkina Faso	6.7	5.7	0.6	3.1	5.0	5.7	0.7	0.3
Burundi	1.6	1.8	0.3	2.0	2.5	3.0	0.0	0.0
Central African Republic	3.7	3.1	0.0	0.7	2.8	4.4	-2.5	-1.3
Chad	2.4	3.2	-0.9	1.0	2.5	2.9	-1.4	-0.8
Congo, Dem. Rep.	5.8	4.4	0.8	2.5	3.0	4.1	0.4	0.0
Eritrea	13.0	3.7	-0.6	2.0	4.9	3.8	-1.5	-0.6
Ethiopia ^c	6.8	8.4	6.1	2.3	6.0	7.5	2.3	-2.7
Gambia, The	7.2	6.1	0.0	3.5	5.5	7.0	0.4	0.2
Guinea	6.2	5.6	4.7	5.5	5.2	5.2	0.0	0.0
Guinea-Bissau	3.8	4.6	-2.4	3.0	4.0	5.0	0.0	0.0
Haiti ^c	1.7	-1.7	-3.3	-0.5	1.5	2.0	-1.9	0.0
Liberia	1.2	-2.3	-2.9	3.3	4.2	4.7	0.1	0.3
Madagascar	4.6	4.9	-4.2	2.0	5.8	5.4	0.0	0.0
Malawi	4.4	5.4	0.8	2.8	3.0	4.5	-0.5	-1.9
Mali	4.7	4.8	-2.0	2.5	5.2	5.0	0.0	0.0
Mozambique	3.4	2.3	-1.3	1.7	4.1	6.3	-1.1	-0.3
Niger	7.2	5.9	0.8	4.7	8.9	12.1	-0.4	-2.9
Rwanda	8.6	9.4	-3.3	4.9	6.4	7.5	-0.8	-0.4
Sierra Leone	3.4	5.5	-2.2	3.0	3.7	4.0	-1.1	-0.9
South Sudan ^c	-3.5	-0.3	9.5	-3.4	1.5	3.0	0.0	1.5
Sudan	-2.3	-2.5	-3.6	0.4	1.1	2.6	-2.1	-2.0
Tajikistan	7.6	7.4	4.5	5.3	5.6	6.0	1.8	0.1
Togo ^d	4.9	5.3	0.7	3.4	4.6	5.0	0.4	0.1
Uganda ^e	6.3	6.4	3.0	3.3	4.7	6.4	0.5	-1.2

Kaynak WBG, June 2021: 33.

LIC ülkelerinde, ticaret ortaklarından gelen dış talebin sıkılaştırılması ve emtia fiyatlarının yükselmesi ile büyümenin 2021'de %2.9'a ulaşması beklenmektedir. Bu yılki toparlanmaya rağmen, genişleme hızı, son yirmi yılın en yavaşı olacaktır. Aşılama ile birlikte büyümenin 2022 yılında %4.7'ye yükseleceği, çıktı düzeyinin ise salgın öncesi dönemin %4.9 altında olacağı tahmin edilmektedir (WBG, June 2021: 30).

Grafik 9: LIC Ülkelerinde GSYİH ve Kişi Başına Düşen GSYİH (2021-2022)

Kaynak: WBG, June 2021: 32.

Grafik 9-A'ya göre 2020 ve 2021 yılları için LIC büyüme tahminleri, özellikle kırılğan ve çatışmadan etkilenen ülkelerde düşürülmüştür. Grafik 9-B'ye göre LIC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH büyümesinin, 2021'de %2 düştükten sonra, 2021-2022 yılları arasında ortalama %1 gibi ılımlı bir şekilde artması beklenmektedir. Hatta LIC ülkeleri arasında kişi başına gelir artışının 2021'de esasen sıfır olması ve 2022'de %2'lik yetersiz bir artış şeklinde gerçekleşmesi beklenmektedir. LIC ülkeleri ve hatta özellikle kırılğan olanlar, bu oran ile birçok EMDE bölgesi ülkelerinin gerisinde kalacaktır. Kişi başına düşen gelirdeki kazanımlar oldukça sınırlı olacaktır. Salgın nedeniyle aşırı yoksulluğa düşeceği tahmin edilen on milyonlarca insanın, 2022'de kişi başına düşen gelirin %0.1 oranında marjinal olarak daha düşük olması durumundan, fazlasıyla etkilenmesi beklenmektedir (WBG, June 2021: 31).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Global resesyonlar geçmişten günümüze ekonomi üzerinde kalıcı bir işsizlik ve çıktı kaybı yaratmıştır. Benzer sorunlar global salgınlarda da görülmektedir. Salgın dönemlerinde tüm ekonomilerde makroekonomik sorunlar yaşanmaya başlar. Ülkeler salgın ile mücadele etmenin yanında, kendi vatandaşlarının ihtiyaçlarını da karşılamak zorunda kaldıklarından, içlerine kapanırlar ve dış ticaret, tarım, sağlık gibi birçok sektörde yeni düzenlemelere giderler. Covid-19 kaynaklı resesyonun da benzer bir etki yaratması beklenmektedir.

2020 yılında Covid salgını nedeniyle yüksek belirsizlik, yatırımda ve üretimde meydana gelen yavaşlama, kapasite kullanım oranının ve dolayısıyla çıktı miktarının azalması uzun dönemli global resesyonun sinyalini vermiştir.

Salgında ülkeler başta temel ihtiyaç maddeleri ile gıda malları olmak üzere birçok mal ve hizmette, uluslararası hareketliliği sınırlandırmıştır. Seyahat ve turizm faaliyetlerinde kısıtlamalar, tedarik zincirinde oluşan aksamalar, kapanmalar, finansal istikrarsızlık, üretim şokları ve ekonomik daralma, ülke ekonomilerini sektörel bazda olumsuz yönde etkilemiş, ekonomide *büyük kilitlenme* sürecini tetiklemiştir. Ayrıca sağlık sistemlerinde oluşan aksamalar, yetersizlikler, insanların duyduğu bulaş korkusunun ve endişe halinin tüm dünya geneline yayılması, sosyal mesafe ve izolasyon kavramlarının hayatın içine girmesi sosyal hayatı da negatif yönde etkilemiştir.

Eğitim ve iş yaşamında ortaya çıkan kayıplar, beşeri sermayesinin aşınması, küresel ticaret ve arz bağlantılarının parçalanmasıyla yaşanan resesyon, dünya genelinde GSYİH ve istihdam oranlarında kalıcı azalışlara neden olmuştur. Salgının, başta enformel çalışanlar, vasıfsız işçiler, kadın ve çocuklar olmak üzere, savunmasız kesim üzerindeki yıkıcı etkisinin, yoksulluk ve eşitsizliği arttıracığı da kesindir. Sürecin uzunca yıllar devam edeceği ve uzun dönemli büyüme beklentileri üzerinde yaralayıcı, derin ve kalıcı etkiler bırakacağı ve bu şekilde uzun gelecekte ekonomik histerezisin yaşanmasını tetikleyeceği beklenmektedir. 2025 yılına kadar küresel üretimin salgın öncesi seviyenin bile %5 altında olması olasıdır.

Dünya Bankasının Ocak 2021'de yayınladığı tahmini verilere göre reel GSYİH 2020 yılında % -4.3, 2021'de %4.8'e ulaşacağı belirtilmiştir. Bu oranın 2022'de ise %3.8 gibi daha yavaş bir oranda gerçekleşmesi beklenmektedir. Gelişmiş ekonomilerde reel GSYİH oranı 2020'de % -5.4, 2021'de %3.3, 2022'de ise %3.5 olacağı tahmin edilmiştir. EMDE ülkelerinde bu oran 2020'de % -2.6 olmuştur. 2021 ve 2022'de ise sırasıyla %5.0 ve %4.2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. ECA ülkelerinde reel GSYİH oranı 2020, 2021 ve 2022 yılları için sırasıyla % -2.9, %3.3 ve %3.9 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar sırasıyla LAC ülkelerinde % -6.9, %3.7, %2.8; MENA'da % -5.0, %2.1, %3.1; SAR'da % -6.7, %3.3, %3.8; SSA'da % -3.7, %2.7 ve %3.3 olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca Covid-19'un global ekonomi üzerinde, kişi başına GSYİH'de ortalama % -2.3 daralma yaratmıştır. Bu oran gelişmiş ekonomilerde % -2.3, EMDE'lerde % -0.5, LIC'larda ise % -1.2 şeklinde gerçekleşmiştir.

Gelecekte salgının ekonomik ve sosyal hayat üzerindeki negatif etkilerini giderebilmek ve uzun dönemli iyileşmeyi sağlayabilmek için etkili önlemler ve kapsamlı reform programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Politika yapıcıları tarafından bu önlem ve reformlar geliştirilmedikçe, global olarak önümüzdeki on yıl boyunca oldukça küçük büyüme oranlarını ve düşük gelir düzeylerini yaşayamayız olasıdır.

Kaynakça

Barro, R.J., Ursua, J.F. ve Weng, J. (March, 2020). The coronavirus and the great influenza epidemic. lessons from the “spanish flu” fort he coronavirus’s potential effects on mortality and economic activity. *Cesifo Working Papers*, 8166. <https://www.cesifo.org> (30.06.2020).

Byrialsen, M. R., Olesen, F. and Madsen, M. O. (April 2020). Covid-19 and the global recession – the imperative need for a Keynes solution. <https://www.researchgate.net/publication/341049572> (30.11.2021).

Cerra, V., Fatás, A. ve Saxena, C. (May, 2020). Hysteresis and business cycles. *IMF Working Paper*, WP/20/73. <https://www.imf.org> (02.07.2020).

Cerra, V., Fatás, A., Saxena, S. C. (14 May 2020). The persistence of a covid-induced global recession. <https://voxeu.org/article/persistence-covid-induced-global-recession> (20.11.2021).

Cerra, V., Fatas, A. & Saxena, S. C. (2021). Fighting the scarring effects of COVID-19. *Industrial and Corporate Change*, 30 (2), 459–466. doi: 10.1093/icc/dtab030 (17.12.2021).

Dunlap, T., Wagner, D., and Scavo, F. (2020). *Coronavirus impact index by industry*. <https://www.computereconomics.com/article.cfm?id=2788>, (10.06.2020).

Eğilmez, M. (2013, Aralık 17). İşsizlik histeresisi. <https://www.mahfieregilmez.com/2013/12/issizlik-histeresisi.html> (17.12.2021).

Franz, W. (1990). Hysteresis in economic relationships: an overview. *Empirical Economics*, Springer, 15(2), 109-125. <https://ideas.repec.org/a/spr/empeco/v15y1990i2p109-25.html> (18.12.2021).

Gopinath, G. (2020). Limiting the economic fallout of the coronavirüs with large targeted policies. *Mitigating the Covid Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever It Takes*. R. Baldwin, B. Weder di Mauro (Ed.). 41-48. A voxEU.org Book, CEPR Press, London. (02.07.2020).

Göcke, M. (April 2002). Various concepts of hysteresis applied in economics. *Journal of Economic Surveys*, 16(2), 167-188. <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00163> (18.12.2021).

International Monetary Fund (IMF). (October, 2021a). *World Economic Outlook: Recovery During a Pandemic—Health Concerns, Supply Disruptions, Price Pressures*. Washington, DC. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021> (26.11.2021).

International Monetary Fund (IMF). (October 2021b). Sub-Saharan Africa, one planet, two worlds, three stories. *World Economic and Financial Surveys Regional Economic Outlook October 21*. https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2021/10/21/regional-economic-outlook-for-sub-saharan-africa-october-2021?x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=sc (12.12.2021).

Kara, E. (2020). Covid-19 pandemisi: işgücü üzerindeki etkileri ve istihdam tedbirleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 7(5), 269-282.

- Kudligi, R.S. (2020). The epidemiology and economics of the pandemic covid-19: heading towards a doomsday syndrome-a global recession. *Epidem International*, 5(2), 47-52. DOI: <https://doi.org/10.24321/2455.7048.202017> (19.12.2021).
- Kuszewski, K. ve Brydak, L. (2000). The epidemiology and history of influenza. *Biomedicine & Pharmacotherapy*, 54(4), ss.188-195. [https://doi.org/10.1016/S0753-3322\(00\)89025-3](https://doi.org/10.1016/S0753-3322(00)89025-3) (14.07.2020).
- Lyakin, A. (2021). Features of the new type global recession. SHS Web of Conferences 92, 01025. *Globalization and its Socio-Economic Consequences 2020*. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219201025>
- Maliszewska, M., Mattoo A. ve van der Mensbrugge, D. (April, 2020). The potential impact of covid-19 on GDP and trade: a preliminary assessment. *The World Bank Group Policy Research Working Paper*, 9211, JEL Codes: F17, I15, C68 (17.07.2020).
- Martin, R. (January 2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography*, 12(1), January 2012, 1-32. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbr019> (18.12.2021).
- OECD. (2020). *Tackling Coronavirus (Covid-19) Contributing to a Global Effort*. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity-b1f6b68b/> (16.07.2020).
- OECDilibrary. (2021). Eylül 2021 ara raporu: iyileşmeyi yolda tutmak. *OECD Ekonomik Görünümü*. https://www-oecd-ilibrary-org.translate.goog/sites/490d4832-en/index.html?itemId=/content/publication/490d4832-en&x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=nui.sc (26.11.2021).
- Romer, D. (2012). *Advanced Macroeconomics* (4th ed.). New York: McGraw Hill. https://new.mmf.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Romer_adv-macroec.pdf (18.12.2021).
- Setterfield, M. (June 2010). Hysteresis. *Trinity College Department Of Economics Working Paper 10-04*. <https://www3.trincoll.edu/repec/WorkingPapers2010/wp10-04.pdf> (18.12.2021).
- Tur, F., Turan, Ş., Avcıoğlu, C. ve Yücel, G. (2020). Covid-19 salgınına karşı Türkiye'nin direncini artırmak. *Türkiye Sınai Kalkınma Bankası*. http://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/TSKB_COVID-19_200420.pdf (12.05.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021/2 Nisan-Haziran). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/Dunya-Ekonomisinde-Son-Gelismeler-2021-Yili-2-Ceyrek.pdf> (26.11.2021).
- World Bank Group (WBG). (2020). *The World Bank in East Asia Pacific*. <https://www.worldbank.org/en/region/eap> (02.07.2020).
- World Bank Group (WBG). (April, 2020a). *Middle East and North Africa Economic Update: How Transparency Can Help the Middle East and North Africa*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org> (30.06.2020).
- World Bank Group (WBG). (April, 2020b). *The Economy in the Time of Covid-19. Semiannual Report of the Latin America and Caribbean Region*. Washington, DC: World Bank. <https://www.olc.worldbank.org> (30.06.2020).
- World Bank Group (WBG). (June, 2020). *Global Economic Prospects*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org> (30.06.2020).
- World Bank Group (WBG). (January, 2021). *Latin America and the Caribbean. Global Economic Prospects January 2021*. Washington, DC: World Bank.

<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/983991599838744787-0050022020/original/GlobalEconomicProspectsJanuary2021AnalysisLAC.pdf> (20.11.2021).

World Bank Group (WBG). (June 2021). *Global Economic Prospects June 2021*. Washington, DC: World Bank.

https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35647/9781464816659.pdf?x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=nui,sc (23.10.2021).

World Bank Group (WBG). (Fall, 2021). Competition and firm recovery Post-COVID-19. *Europe and Central Asia Economic Update*. Washington, DC: World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36296/9781464818028.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (20.11.2021).

World Bank Group (WBG). (October 2021a). Long Covid. *World Bank East Asia and Pacific Economic Update*. Washington, DC: World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36295/9781464817991.pdf?sequence=26&isAllowed=y> (20.11.2021).

World Bank Group (WBG). (October 2021b). Overconfident: how economic and health fault lines left the Middle East and North Africa Ill-prepared to face COVID-19. *MENA Economic Update October 2021*. Washington, DC: World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36318/9781464817984.pdf?sequence=8&isAllowed=y> (12.12.2021).

World Bank Group (WBG). (October 6, 2021c). *South Asia*. <https://www.worldbank.org/en/region/sar/overview#1> (12.12.2021).

Yoleri, E. (30 Nisan 2020). ITMF'nin 3. Coronavirüs rakamları neleri gösteriyor? *Textilegence, Uluslararası Tekstil Dergisi*. <https://www.textilegence.com/itm-3-coronavirus-rakamlari-neleri-gosteriyor/> (23.07.2020).

Yurttagüler, İ. M., Kutlu, S. (2019). İşsizlikte uzun hafıza etkisi ve histerisiz hipotezinin geçerliliği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 214-225. <http://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/en/download/article-file/729549> (18.12.2021).